

**Universitatea Națională de Știință și Tehnologie
Politehnica București
Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte
ȘCOALA DOCTORALĂ FILOLOGIE**

**REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
OGLINDIREA SINELUI
ÎN PROZA LUI OCTAVIAN PALER**

**Conducător științific,
Prof. Univ. Dr. Mircea Bârsilă**

**Student-doctorand,
Prof. Sălăgean Romulus Marius**

**PITEȘTI
2024**

Considerăm că specificitatea cercetării de față, constă în aducerea la lumină a acestei constante a creației literare paleriene, ne referim la *Oglindirea Sinelui*. Complementar acestei oglindiri este și conceptul identității narrative, altfel spus o reprezentare a vieții prin prisma textului, o ancorare în povestea originară ce ne conferă semnificație.

În ceea ce îl privește pe Octavian Paler, a cărui unicitate în contextul literaturii române postbelice reprezintă un fapt de necontestat, îndrăznim să afirmăm că existența sa poate fi văzută ca o extensie, un braț ce-i susține creația artistică. La rândul ei, opera literară subliniază treptele devenirii, astfel încât elementele narrative își revendică particularitățile biografice, conferindu-le, peste timp, șansa de a intra într-o dimensiune mitică.

Eseistul a acreditat întotdeauna o manifestare a unei mitologii personale și implicit subiective. Volumul care certifică toate aceste mișcări ale eului narativ, dar și ale eului empiric, dislocând frânturi de viață din oglinda memoriei este intitulat profetic: *Autoportret într-o oglindă spartă*.

Proza lui Octavian Paler, scriitor care face parte din promoția literară șaptezecistă, comportă la o primă scrutare analitică, o tendință vădit centripetă. Pentru a dezvolta această afirmație, trebuie doar să fim atenți la confesiunea permanentă a regretatului eseist, de o tulburătoare sinceritate, izvorâtă dintr-o nedisimulată dorință de împărtăși idei în stare pură, de a comunica cu cititorul paginilor sale.

Debutul editorial pe care trebuie să-l menționăm se va produce în anul 1970, cu volumul de versuri intitulat: *Umbra cuvintelor. Definiții lirice*. Deși vocația sa pare a fi una de eseist și romancier, ambele fațete regăsindu-se programatic, precum paradigma „cap-pajură”, în personalitatea lui Octavian Paler, o latură sensibilă a scriitorului marșează spre poezie.

La o analiză mai atentă se ivește o proză poemă precum aceea din cartea *Scrisori imaginare*. Volumul are o rezonanță culturală și spirituală autentică, autorul inserând, după fiecare epistolă adresată unei „umbre”, unei personalități literare sau filozofice de mult apuse, câte un poem de natură epică, chintesență a gândirii sale. Scriitorul și-a asumat întotdeauna marile întrebări ale unei umanități desacralizate, aflate, de multe ori, între „*Scila și Caribda*”. De facto, se poate afirma că în structura de adâncime a opului său rezidă și un lirism de cele mai multe ori surprinzător prin noutatea și gravitatea termenilor. Sunt două culoare sau modalități de expresie cu privire la zona de lirism, pe care am identificat-o în economia creației paleriene. Pe de o parte, constatăm în proza autobiografică și eseistică paragrafe întregi în care se insinuează descrieri de un lirism autentic, îndeosebi atunci când scriitorul apelează la *flashback*-uri ce revelează satul Lisa, un fel de *patrie* spirituală a lui Octavian Paler. Ținând cont de obsesia eseistului cu referire la patternul mitologic consacrat de *Ulise*, nu ne putem mira de faptul că localitatea de la poalele Făgărașului joacă rolul unei Ithaca. Numai așa, printr-un filtru al imaginarului de factură arhetipală, memoria afectivă a eseistului „*umple*” încăperile golite de sens.

Pe de altă parte, creația paleriană este marcată de o paletă *lirică invazivă*, mai ales în volumul *Scrisori imaginare* (2007), dar și în secțiunea „*pagini răzlețe*”, pe care o găsim în tomul *Rugați-vă să nu vă crească aripi*.

O particularitate a epicului palerian se vedește, în registrul esteticului, la nivelul melancoliilor scriitorului. Acestea au o funcție stilistică evidentă, dar și o pronunțată calitate

curativă. În conștiința lectorului aceste melancolii sunt atât de puternice încât el nu-și imaginează altfel discursul narativ oferit de Octavian Paler. Am putea spune că melancoliile *subversive* care reprezintă pentru scriitor tot o exprimare a iubirii, trecute printr-un filtru al rațiunii contribuie la conturarea *weltanschauung-ului*, palerian.

Dar cea mai pronunțată caracteristică a scriiturii lui Octavian Paler o reprezintă apariția acelui *eu detestabil*, recunoscut în toate palierele prozei sale. Este o realitate faptul că și în romanele de tip parabolă *Viața pe un peron*, sau *Un om norocos*, cât și în *Autoportret într-o oglindă spartă*, scriere memorialistică, se profilează, precum într-o efigie chipul scriitorului, masca sa livrescă. Chiar în romanul *Deșertul pentru totdeauna*, unde se decelează o tehnică narativă *mise en abyme*, prin inserarea istorisirii doctorului Luca și a ținutului *Asybaris* în ficțiunea autobiografică propriu-zisă, oglindirea Sinelui are statut de *background*. Eseistul și prozatorul Octavian Paler recunoaște că nu se poate exprima altfel și realizăm că narațiunea sa trece un prag axiologic tocmai datorită unui avânt identitar fără precedent.

Lucrarea este structurată pe patru capitole, ultimele trei fiind împărțite în subcapitole. Concluziile sunt urmate de bibliografia selectivă a operelor consultate, și de studiile publicate în reviste de specialitate.

Capitolul I, Prozatori reprezentativi ai promoției '70, se constituie într-o prezentare, fără pretenții exhaustive, a unei promoții de scriitori ce și-au demonstrat talentul și remanența în memoria cititorilor. Punctul de pornire este studiul lui Tudor Vianu, *Generație și Creație. Contribuții la critica timpului*, ce trasează unele aspecte importante în clarificarea conceptului de *generație*. A doua formă de analiză o reprezintă viziunea integratoare a criticului Laurențiu Ulici ce reușește să stabilească specificitatea *grupării literare șaptezeciste* decelând consecințele poziționării cronologice a acestei promoții. Se vor puncta elemente ce țin și de istoria zbuciumată a literaturii române de dinainte de '89, dar și după Revoluția din decembrie, prin prisma lui Nicolae Manolescu, Mihai Iovănel sau Eugen Negrici.

Referindu-ne la generația postbelică am aderat la periodizarea făcută de eminentul critic literar, dispărut prematur, Laurențiu Ulici. El va face distincția necesară între *promoția reformată* și *șaptezeciști*, arătând însă o posibilă relaționare între cele două promoții. Același fin analist al generațiilor de scriitori revelează poziționarea ingrată, oarecum *claustrafobică* a *promoției '70*. Dezvoltând ideea, respectiva grupare, cuprinzând nume cu rezonanță în literatură va fi nevoită să se afirme în siajul lăsat de către șaizeciști, evoluția lor fiind atinsă din punct de vedere estetic și de sosirea generației optzeciste. O consecință a acestui fenomen istorico-literar va fi eterogenitatea promoției șaptezeciste și, implicit, apariția unor personalități literare marcante sub aspectul criteriului axiologic. Un exemplu concludent este prozatorul și eseistul Octavian Paler, o voce distinctivă în arealul literaturii române postbelice.

De asemenea, am vrut să arătăm la cine se raportează Laurențiu Ulici în contextul studiului său: *Literatura română contemporană: Promoția 70*. Prevalându-se de latura esteticului, dar și de un sentiment de apartenență la o grupare de scriitori, dezvoltând ideea conform căreia amprenta unei generații este tributară criteriului axiologic, Laurențiu Ulici condeie la o natură *echinoctială* a *promoției 70*. Între prozatorii exponențiali ai acestei grupări literare îi regăsim pe Eugen Uricaru, Gheorghe Schwartz, Gabriela Adameșteanu, Mircea Ciobanu. De asemenea putem nominaliza pe Bujor Nedelcovici, Paul Goma, Silviu Angelescu, Matei Călinescu sau I.D.Sîrbu.

Prin intermediul unor critici literari de anvergură, cum ar fi Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Cornel Ungureanu sau Mihai Iovănel s-a realizat o vedere de ansamblu a deceniului șapte în contextul dezghețului ideologic.

Privind diacronic, evenimentele socio-politice au influențat fără îndoială viața și actul artistic al acestor reprezentanți ai generației 70, dacă ne gândim doar la Octavian Paler, Bujor Nedelcovici sau I.D.Sîrbu.

Capitolul II, Rătăcirea în oglindă sau redescoperirea lui Narcis, se dorește o certificare a faptului că *nevoia de mit* pare a fi la Octavian Paler un *modus vivendi*. În volumul *Calomnii mitologice* se clarifică un aspect previzibil, de altfel, ideea că înclinația pentru miturile Greciei antice a fost una funciară pentru scriitor. Gândirea lui clasică, formația de umanist autentic și chiar un aticism adaptat vremurilor noastre demonstrează că înclinațiile esesitului sunt îndreptățite.

Ulterior, s-a suprapus peste această tendință naturală și dorința de evadare din contingent. Inadaptat, prin excelență, tânărul Octavian Paler își creează o lume paralelă, utopia aceasta mitologică conferindu-i un sens. Pe de altă parte, prin capacitatea de resemantizare a unor mituri decisive pentru evoluția culturală a umanității, ajungem la o nouă perspectivă axiologică. Eseistul ne avertizează că fiul nimfei Liriope este, într-adevăr o victimă a zeiței Nemesis, iar egolatria de care este învinuit devine o formă rudimentară de percepție.

Tânărul zeu grec, personaj himeric trebuie scos din zona patologică a iubirii de sine. Pornind spre treptele cunoașterii, Narcis devine profund uman, iar ochiul rece străin al oglinzii sau fântânii îl terificază. Fragilitatea eului, *vederea în parte*, paulină, nedesăvârșită îl vor pierde. Interesantă este și speculația, conform căreia personajul mitologic încălcase un tabu, pentru că exista credința de a nu-ți privi „*propriul chip în apă*”.

În plus, putem sesiza că există consecințe ale mitului în societatea postmodernă, în contemporaneitate. Devine din ce în ce mai pregnant faptul că, povestea unei oglinziri, mitul, în toată splendoarea lui comportă o urgență evolutivă. Narcisismul este pe cât de admonestat, pe atât de elogiat în postmodernitatea cu forme din ce în ce mai alienante.

Verbele „*a vedea*” și „*a admira*”, reflectarea cu orice risc în ochii celorlalți, solitudinea coroborată de sporirea perfecțiunii fizice sunt tot atâtea acte ce pot defini o lume scindată fără repere spirituale. Eludând zona de patologic, narcisismul este atât de prezent, încât te întrebi de ce mai este tratat ca o infracțiune morală. Chiar cei mai înverșunați oponenti ai lui Narcis, își aranjează chipul în oglindă cu certitudinea că ei sunt desăvârșiți. E doar un gând, dar îi urmărește ca o moștenire a „*mult hulitului Narcis*”, cum se exprima Octavian Paler.

Pe un alt palier interpretativ se situează Gaston Bachelard, cel care susține că paradigma iubirii de sine și a seducției provocate de perfecțiunea chipului uman, recurente în istoria culturală a mitului s-au întipărit în memoria colectivă prin intermediul psihanalizei. La același eseist francez am întâlnit nuanța că lumea în totalitatea ei poate fi o reflectare sau oglindire a *Frumosului* de sorginte divină; se face referire, în același registru la Joachim Gasquet a cărui lucrare prototipică cu privire la Narcis augmentează acest pattern cultural și mitic deopotrivă.

În ultimă instanță se ajunge în preajma conceptului de pancalism. În problematica suscitată de Octavian Paler se pune accent și pe sinuciderea lui Narcis. În volumul *Calomnii mitologice*, se epuizează întreaga perspectivă a iubirii de sine în contrapondere cu setea de cunoaștere. În contextul dictonului *Nosce te ipsum*, eseistul ne pune în fața unui adevăr

inconfortabil, indicând faptul că actul suicidal, la care recurge Narcis este consecința unui eșec. Imposibilitatea de a ne cunoaște cu adevărat limitările la care suntem supuși, jocul aparențelor redau existența precum o oglindire imperfectă.

Prevalându-se de istoria artistică a autoportretului, căreia îi dedică pagini întregi în economia operei sale, Octavian Paler ne spune explicit că, în ipostaza unui pictor, Narcis ar fi refuzat „*cu siguranță să-și facă autoportretul*”, ceea ce reprezintă o nouă temă de meditație.

În Capitolul III, Memoria uitării și oglinda timpului am plecat de la premisa că memoria prodigioasă a scriitorului respiră prin toți porii săi precum un mecanism perfect programat săucidă uitarea. Metafora nu este întâmplătoare deoarece autorul *Autorportretului într-o oglindă spartă* supraviețuiește printr-o continuă rescriere a frânturilor de viață care-i confirmă identitatea. Specialistul în *paradisuri pierdute*, cum se autoproclamează eseistul este capabil să-și amintească o gamă largă de mirosuri ale ierbii în anumite momente ale zilei sau prin raportare la anotimpuri. Memoria sa olfactivă ne convinge să pătrundem în oglinda timpului unde persistă „*mirosul amar*” al unor toamne intrate în procesul de mitizare inițiat de Octavian Paler. Identificăm în această perpetuă decriptare a trecutului urmată de o resuscitare afectivă prin actul rescrierii, o figură retorică numită hipotipoză.

Astfel, gradual, imagini ale unui timp revolut pot fi cuantificate în prezent. O butadă care atestă profunzimea spirituală a Fericitului Augustin se învederează și în scrierea memorialistică *Autorportret într-o oglindă spartă* în care memoria „*își aduce aminte chiar și de uitare*”. Cuvintele Sfântului Augustin bazate pe un aparent paradox redau *in nuce* drama personală a scriitorului Octavian Paler, dar generalizând certifică condiția tragică ființială. „*Excesul de memorie*” poate fi sursa noastră regenerativă dar în același moment ne poate sugera imposibila întoarcere, *neantul din oglinzi* recognoscibil în eseurile lui Petru Creția.

Aflat la confiniile dintre *oglinza spartă a memoriei* și uriașa *Oglindă a timpului*, așa cum se numește o poezie a lui Radu Stanca, Octavian Paler caută printre incertitudini speranța despre care amintea poetul mexican Octavio Paz în celebrul său eseu, „*Labirintul singurătății*”.

În același capitol al lucrării se regăsește și o analiză comparativă pe care am realizat-o pornind de la efortul mnezic al lui Octavian Paler ce se regăsește în proza autobiografică din *Autorportret într-o oglindă spartă*, punând în oglindă romanul *Dimineața pierdută* aparținând Gabrielei Adameșteanu.

Disparația fizică a tatălui rămâne un episod semnificativ, tulburător care se vedește în paginile *Autorportretului într-o oglindă spartă*.

În trenul înghețat care se opriese la Brașov din cauza unui viscol fără precedent, acest lucru petrecându-se după moartea tatălui, se găsea tânărul Octavian Paler, complet debusolat. Trenul mergea spre București dar acest fapt nu mai avea nicio importanță. Înțelegem că o întregă lume pierise lăsându-l „*fără copilărie, fără adolescență, fără sens*”.

Dacă la Octavian Paler amintirile îl fac să creadă că trăiește o „*viață dintr-o altă viață*”, iar melancoliile sale sunt „*ucigătoare*”, la Gabriela Adameșteanu există pagini încărcate de un tragism insuportabil. Astfel, pătrundem prin prisma lui Ștefan Mironescu în culoarul întunecat al condiției umane, devenind părtaș la pierderea mamei acestuia.

La granița dintre iluzie și o realitate fragilă, pusă și ea sub semnul întrebării, ființa umană se răsfrânge în imprevizibile forme anamorfotice. Această alteritate, greu de acceptat reflectă

tragismul condiției umane nevoite, după un recurs la memorie, să privească în „*oglindea timpului*”.

Aparținând aceleiași promoții șaptezeciste, Gabriela Adameșteanu și Octavian Paler nu par să aibă prea multe afinități pe plan literar. Ne referim la actul artistic, la scriitură ca specificitate. Se pare însă că există, independent de ei, o „*dimineață pierdută*”, a cărei strălucire albastră inundă toate încăperile memoriei. O fereastră suspendată pe un cadru fragil al ființei, deschisă către două tărâmurii, unul populat de neverosimile ipostaze ale tinereții, ale unei „*mitologii personale*”, iar altul acceptat ca o rană, sau ca „*cea mai bună lume dintre toate posibile*”.

Capitolul IV, Problematika așteptării zadarnice, a avut ca punct de reper ideea că, tematica în speță reprezintă o constantă în diferitele vârste ale literaturii, având o funcție de factură psihologică, cu o reală propensiune spre psihanaliză. De asemenea am reușit să identificăm la nivel psiho-social mai multe feluri de așteptare, o multitudine de fațete ale aceleiași substanțe vizibile și la scară filozofică.

Conținutul așteptării, deși pare la o primă vedere superfluu, își revendică teritoriul cel mai întins, la nivelul actului de a exista. Este și mesajul pe care îl transmite proza de calitate a lui Octavian Paler. Pentru a fixa aceste considerații am folosit romanul *Viața pe un peron* (1981). Este o evidență din punctul nostru de vedere faptul că scriitura în speță nu poate fi arondată niciunei tipologii literare vizibile în arealul artistic postbelic. Etichetările critice de la *proză eseistică*, roman de tip parabolă sau „*eseu romanesc*” nu epuizează întreaga problematică expusă de către autor.

Volumul *Viața pe un peron* inaugurează concepția romanescă a lui Octavian Paler și constatăm cât de firesc se insinuează vocea autorului în derularea epicului. Mai mult decât atât, în incipitul scriiturii se face referință chiar la actul artistic, la scriere, implicit la literatură. Prin urmare, se trasează *volens-nolens* granițele unei metaficțiuni iar caracterul alegoric irumpe o dată cu suspendarea narației într-o buclă temporală.

Chiar autorul constată cu naturalețe că timpul habitual este abolit, deoarece minutarul se rotește fără sens la capătul unei ore ce a stagnat.

Cred că o primă constatare ce ține de arta romanului, în contextul *Vieții pe un peron* (1981), este că autorul reușește să ne țină „*captivi*” în diegeza propriu-zisă, având sentimentul că și noi suntem acolo, pe băncile unei gări eternizate, iar pe de altă parte, intrăm într-un previzibil culoar al comunicării directe cu scriitorul care nu se sfiește să „*dezbată*”, împreună cu lectorul această „*așteptare în deșert*” ceea ce-i conferă o terapeutică spectaculoasă prin prisma ideilor.

Până la urmă exilul personajelor simbolice ale lui Octavian Paler, recte *Profesorul* și *Eleonora* pe un peron are drept cauză și instalarea terorii ca modalitate de susținere a unui regim totalitar. Mesajul pe care îl percepem la nivelul procesului de conștiință pe care și-l face *Profesorul*, personaj delegat de către autor să-i exprime crezul, este previzibil. A nu accepta crimele și absurditățile unui stat totalitar nu te absolvă pe tine de vina de a nu fi acționat cu o determinare scontată. Izolați într-o gară anistorică, cuplul neverosimil, format din *Profesorul* de istorie și volatila *Eleonora* vor experimenta absolutul așteptării.

Cu scopul de a decela noi ipostaze ale așteptării am încercat să prezentăm câteva nuanțe recognoscibile în literatura română dar și universală. Astfel, în registrul creației homerice am

nominalizat-o pe sotia lui Odysseus, Penelopa, reprezentând un pattern cultural ce se mulează perfect pe această ideatică sublimată la modul literar.

O altă imagine a așteptării o decriptăm în registrul literaturii latine. Prin romanul *Măgarul de aur*, Lucius Apuleius reușește să ne convingă de talentul său autentic, avatarurile personajului său, Lucius, presupunând și o dureroasă așteptare în a-și acel „*prosopon*”, adică manifestarea sa în calitate de ființă umană. Trecând de la Metamorfozele lui Apuleius către Metamorfoza lui Franz Kafka din 1915 vom sesiza că Gregor Samsa nu are nicio șansă de amai reveni la ipostaza umană. Pentru el așteptarea devine una tragică prin definiție. Absurdul angrenaj ontic este terifiant.

Cartea intitulată: *Scrisoare către tata* (1919) aparținând lui Franz Kafka ne poziționează în fața unor tulburătoare pagini în care iubirea și resentimentele, frica și curajul sunt analizate cu o luciditate camil-petresciană. Nu întâmplător am descins în universul parental în care a evoluat Franz Kafka, identificând aici dincolo de paradigma tatălui autoritar, chiar tiran, uneori, și o subtilă așteptare a „*eternului fiu*”¹.

În farsa tragică *Scaunele*, de Eugen Ionescu, *Bătrânul și Bătrâna* sunt în așteptarea unor personaje invizibile. Geniul marelui Eugen Ionescu se vădește în tehnica dialogurilor pe care le poartă *Bătrânul și Bătrâna*, având drept consecință sentimentul că ești înconjurat de o mulțime de personaje. Se prefigurează o situație abstruză ce ar putea fi consacrată de sintagma : „*în așteptarea unor spectre*”.

În registrul literaturii latino-americane, Gabriel Garcia Marquez recidivează prin crearea unui personaj memorabil, colonelul pensionar din micro-romanul : *Colonelului n-are cine să-i scrie* (1961). Scriitorul reușește performanța de a etala un exponent al unei așteptări tragice. Secvența în care *Colonelul* urmărește șalupa ce ar fi putut să-i aducă scrisoarea izbăvitoare, oglindindu-se în apele portului, are o încărcătură puternic emoțională.

Încercând să ne apropiem de o altă fațetă a așteptării, vom face joncțiunea cu universul utopic recognoscibil în dramaturgia lui Samuel Beckett. Una din creațiile sale de anvergură, *Așteptându-l pe Godot*, publicată la Paris în anul 1952, clamează această problematică a așteptării zadarnice. Plecând de la butada lui Tertulian: „*credo quia absurdum*” putem să constatăm că, uneori, existența se poate transforma într-o anticameră a absurdului. În literatura italiană ne întâmpină unul dintre romanele care rezistă la orice analiză critică, conservându-și farmecul narațiunii și originalitatea creatoare. *Deșertul tătarilor*, aparținând lui Dino Buzzati revelează în conștiința lectorului imaginea autentică a așteptării zadarnice.

Filosoful Constantin Noica acreditează ideea conform căreia locotenentul Giovanni Drogo, un erou veritabil al acestui regal prozastic oferit de Dino Buzzati, capodopera *Deșertul tătarilor*, ar fi pasibil de „*maladia horetitei în așteptarea eventualei bătălii*”.

Pe aceeași coordonată a așteptării îl situăm și pe scriitorul sud-african John Maxweel Coetzee, a cărui notorietate în calitate de romancier este asigurată de cartea *Așteptându-i pe barbari*, din 1980.

Eroul cărții, cunoscut ca *Magistratul* este un demnitar al unui stat distopic în care ura și brutalitatea sunt apanajul ofițerilor trimiși undeva la marginea lumii. „*Imperiul*”, așa se numește

¹ Franz Kafka, *Scrisoare către tata*, Editura Humanitas Fiction, 2016. București, Traducere de Mircea Ivănescu, pag.130

teritoriul himeric în care este plasată acțiunea. Într-un mediu cu predilecție cazon se prefigurează o așteptare a unor barbari, o populație misterioasă, vag precizată.

Ceea ce particularizează problematica în speță, ne referim la *așteptare*, în siajul celor relatate în roman este faptul că ea nu are un contur clar, ci este recognoscibilă în mentalul colectiv al celor ce locuiesc la granița lumii civilizate.

Vom aminti, în același registru al problematicii așteptării zadarnice pe Daria Mazu din nuvela lui Mihail Sadoveanu *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*. Ea pare a fi o exponentă a așteptării bovarice. Prințul Lai Cantacuzin va deveni și el un candidat al unei eterne așteptări după sfârșitul absurd al Dariei Mazu.

În romanul *Creanga de aur*, de Mihail Sadoveanu se conturează o așteptare de factură erotică prin prisma împărățiței Maria.

În contextul paradigmei medievale a amorului curtenesc, cu trimitere directă la Tristan și Isolda, se proiectează și pasiunea împărtășită de fecioara de la Amnia și tânărul inițiat în Egipt-*Kesarion Breb*. Această așteptare a dragostei va fi din nou zadarnică. Surprinzător vom decifra și în romanul *Zadarnică e arta fugii*, de Dumitru Țepeneag, cel care pune bazele teoretice ale onirismului estetic românesc, o ipostază a așteptării zadarnice ce rezonază cu existența în sine și cu eternul tren care se lasă așteptat.

În registrul literaturii argentinienne își anunță prezența un uriaș prozator, recte Ernesto Sábato, a cărui oglindire în volumul *Înainte de Tăcere* este edificatoare.

Una dintre vocile tragice ale umanității, scriitorul Ernesto Sábato ne oferă în 1998 acest „testament” epic, scriitură autobiografică dar cu pronunțată tentă eseistică. În *contextul problematicii așteptării*, scriitorul argentinian are afinități selective cu Octavian Paler, mai concret în ideea că o așteptare pe termen lung te poate „deziluziona”². Ceea ce se profilează și în existența utopică a personajului *Profesorul*, din romanul parabolic : *Viața pe un peron*. Tot la Ernesto Sábato se conturează o alegorie a vieții văzute în postura unui „cerșetor” ce ne așteaptă la capătul drumului. Ni se pare una dintre cele mai elocvente și tulburătoare imagini ale ideii de așteptare.

În reprezentarea acestei așteptări pe care am putea-o numi, chiar *paleriană*, se include și proza lui Osamu Dazai, iar vocea feminină, naratorul intradiegetic se „aruncă” într-un „abis” al interogațiilor retorice. Cert este că perspectiva narativă actorială devine una pertinentă iar tânăra de douăzeci de ani, un *alter-ego* de factură feminină al scriitorului, ne convinge că ipocrizia oamenilor și falsitatea generalizată sunt la un moment dat insuportabile.

Autoexilându-se pe o bancă, în gară ipostaza feminină creată de Osamu Dazai așteaptă și pe cineva care-i va schimba destinul sau îi va „îndeplini fanteziile intempestive”³.

Dincolo de aceste considerații, trebuie să menționăm și pe eseistul și poetul Șerban Foarță cu expozeul: „*Două cuvinte despre așteptare*”, făcând parte din volumul *Afinități selective*.

Ca un corolar, așteptarea a cărei apartenență la sfera onticului nu poate fi contestată își revendică teritoriul nebănuite în literatură. Apelând, totuși la un racursi, vom rămâne ancorați în două ipostaze ale conceptului în speță. Prima imagine de sorginte prozastică remanentă la

² Ernesto Sábato, *Înainte de tăcere*, Editura Rao, București, 2005, Traducere de Gabriela Lozneanu, pag.167

³ Osamu Dazai, *Soția lui Villon și alte proze la feminin*, Editura Alice Books, 2024, Trad: de Iolanda Prodan, pag.60.

nivelul conștiinței lectorului este a celor doi autoexilați pe un peron, undeva la capătul lumii, topos inaugurat cu succes de Octavian Paler.

În măsura în care mersul trenurilor este înlocuit cu un decalog al așteptării iar timpul se prevalează de relativitatea unei ore, căpătând o altă dimensiune, mesajul scriitorului este unul previzibil.

Dacă vom încerca să privim intens la nivelul simbologiei narației paleriene, vom constata, că, dincolo de reflexele Fricii instituționalizate recognoscibile în actele celor două personaje, recte *Profesorul* și *Eleonora*, mai există

un „*modus vivendi*”, o formă de supraviețuire ce poartă numele așteptare.

A doua paradigmă a tematicii așteptării, poate cea mai proeminentă fațetă, personajul cu cea mai vădită încărcătură tragică este ofițerul *Giovanni Drogo* din romanul „*Deșertul tătarilor*” aparținând lui Dino Buzzati.

Prizonier al unei fortărețe numită Bastiani, scrutând depărtările în căutarea unor fantasme, martor al prăbușirii tuturor idealurilor, *Drogo* are aura unui reprezentant al tragediilor grecești. Deși existența sa este năruită iar tinerețea i-a fost furată de un sistem corupt și de neînduplecat, *Giovanni Drogo* rămâne un simbol. În mod paradoxal dimensiunea sa, profund umană se alimentează tocmai din această așteptare ce se va dovedi zadarnică.

O fațetă a scriiturii paleriene ce merită amintită este și eterna pendulare între vis și realitate. Recalibrând analiza prozei lui Octavian Paler, am putea să inferăm cu siguranță plasarea dimensiunii onirice în registrul *mise en abîme*. Nu este prima oară când îl sesizăm dar acum apare sub imperiul visului recurent cu inevitabile frânturi mnezice. În acest caz traducerea *ad litteram* a conceptului *mise en abîme* se potrivește întru totul. „*Punerea în abis*” a textului narativ inițial reprezintă o evidență. Într-adevăr această „*viață*” de dincolo de neantul înghețat și strălucitor, o lume speculară, implică primatul subconștientului sau al viselor. La nivelul simbologiei intuim acel *dublu limbaj* pe care l-am decelat și în alt context al analizei noastre. Ne referim la categoria *vizibilului* și evident la fantasmele inconștientului ce populează abisuri încă neexplorate pe deplin.

Încercând să explicăm prezența visului în ansamblul secvențelor prozastice ale lui Octavian Paler, trebuie să remarcăm un fapt ce ține de structura de adâncime a eului creator. Scriitorul nu folosește onirismul precum un artificiu compozițional, premeditat. La o analiză mai elaborată, visele întretesute în epicul palerian survin spontan asemenea unor istorisiri ce oricum trebuiau spuse, ele existând și înainte de a fi devoalate, undeva în latența textului. Nivelul de înțelegere al prozei sale este dependent și de o propensiune a autorului către stările nelămurite ale ființei, cu referire la subconștient și implicit la oniric. Fuga din zona concretului, a realității reprezintă o constantă a biografiei sale, așa cum reiese din perpetua sa oglindire în ficțiunea romanescă. Până la urmă scriitorul încearcă să se regăsească pe sine într-o lume tentaculară și alienantă. Dimensiunea ontică recognoscibilă în *weltanschauung*-ul creației paleriene interferează cu reconsiderarea miturilor dintr-o perspectivă profund umană.